

In gesprek met Alex van Stipriaan

‘Ik ben er absoluut aan begonnen vanuit een engagement met Suriname en Surinamers.’

Alex, in 1991 verdedigde je je proefschrift met de intrigerende titel ‘Sri-naams contrast, roofbouw en overleven in een Caraïbische plantage economie, 1750 — 1863’. Hoe kwam je aan dat niet alledaagse onderwerp?

De belangstelling daarvoor was al ontstaan tijdens mijn studie en werd mij min of meer aangereikt door Peter Boomgaard. Die gaf een werkcollege over het Caraïbische gebied, waarin hij de Cubaanse en de Surinaamse plantage-economieën vergeleek. Hij nam dat als kapstok, omdat hij ontdekt had hoe rijk de Surinaamse bronnen in het Rijksarchief waren. Door hem ontdekte ook ik dat archiefmateriaal. In wezen is die belangstelling daarvoor nooit meer over gegaan. Ik maakte kennis met allerlei plantagearchieven. Op dat moment was ik ook assistent van Peter Boomgaard. Voor dat werkcollege van hem heb ik ook van alles uitgezocht. We hadden ook een hele leuke studentengroep waarmee we die Surinaamse plantagegeschiedenis zijn gaan uitzoeken. Dat leidde tot een doctoraal werkstuk en vervolgens heb ik daar ook mijn doctoraalscriptie over geschreven. Die handelde over één plantage die ik helemaal uitgezocht heb.

Die scriptie werd ook zeer gewaardeerd. Peter Boomgaard kwam met de suggestie om daarop te promoveren. Ik had daar nooit bij stilgestaan. Over een wetenschappelijke carrière had ik helemaal niet nagedacht. Het leek mij wel leuk om nog een paar jaar met onderzoek bezig te zijn. Ik slaagde er vervolgens in een beurs te verkrijgen. De toegemeten tijd was net genoeg om mijn materiaal te verzamelen. Vervolgens ben ik in Rotterdam aan het werk gegaan. Ik kreeg een tijdelijke baan, en later heb ik ook nog een tijdje aan de VU gewerkt. Maar ik ben ook al die tijd in Rotterdam gebleven, met als eindresultaat, na héél veel jaren, in 1991 dit proefschrift.

Schuilt er ook een persoonlijke betrokkenheid in de keuze van dit thema?

Absoluut.

De problematiek van onze tijd, politiek engagement, speelt dat een rol?

Ja, absoluut. Zeker met het werken aan mijn proefschrift voelde ik op een stimulerende manier veel van mijn Surinaamse vrienden naast mij en over mijn schouder heen kijken, waarbij ik het gevoel kreeg dat ik dit onder andere voor hen deed. Ook omdat iedereen altijd zat te klagen dat er zo weinig over Suriname bekend was en er zo weinig onderzoek naar werd gedaan, terwijl er zoveel te doen valt. Het was precies de tijd dat ik begon te studeren dat Suriname onafhankelijk werd. Er was het eerste grote Suriname congres van geschiedenisstudenten in 1974, vlak voor de onafhankelijkheid. Voor het eerst kwam de schijnwerper op Suriname te staan, nadat die heel erg lang alleen op Indonesië gericht was geweest, als het om de ex-koloniën ging. Ik ben er absoluut aan begonnen vanuit een engagement met Suriname en Surinamers. Er werd voortdurend gezegd: Suriname is héél eenzijdig in ontwikkeling gebracht. De wortels daarvan liggen in het verleden. Dat wilde ik wel eens uitzoeken.

266

Als je op dit moment je werk zou moeten typeren, is het dan economische geschiedenis, sociale geschiedenis, niet-westerse geschiedenis, emancipatiegeschiedenis, is het van alles wat?

Het is een beetje van alles wat. Ik denk niet dat ik het zelf 'echte' economische geschiedenis zou noemen. Wat ik gedaan heb, is vooral heel erg veel tellen. Ik ben natuurlijk ook opgevoed in de tijd van de kwantitatieve geschiedenis. Dat was in de tijd dat ik studeerde. Maar daar komt bij, dat het voor mij een heel handig hulpmiddel was, dat tellen, om iets van harde uitspraken te durven doen. Natuurlijk is het economische geschiedenis in die zin dat ik mij bezig heb gehouden met de economie, de plantage-economie. Het staat zelfs in de titel van mijn proefschrift. Maar dan toch heel erg sociaal-economische geschiedenis. Het ging mij heel erg om de mensen in die plantage-economie. Al heb ik heel veel onderzoek gedaan naar het functioneren van de plantage als bedrijf, en de financiering en de technologie daarvan, mijn vraag was toch vooral: wat hebben mensen daar nu mee gedaan?

Ik wilde nog even bij je proefschrift blijven, in het bijzonder bij stelling 8 en 9. Ik citeer: 'Het eenzijdig benadrukken van de slachtofferpositie van gekoloniseerde volken door geëngageerde niet-westerse en westerse wetenschappers staat bij beide groepen een proces van psychische dekolonisatie in de weg, de revisionistische tendens waarin de rol van het kolonialisme wordt gebagatelliseerd of zelfs opgehemeld, is een fundamenteel verkeerde reactie hierop'.

Zo!

De tweede: 'Een noodzakelijk onderdeel van het psychisch dekolonisatieproces, na de creatie van nationale helden, is het inzicht dat helden niet bestaan, in de strijd om te overleven is iedereen een held en een lafaard'. Kun je daar nog achter staan?

Ik wilde net zeggen, heb je even? Ja, ik kan daar nog heel erg achter staan. Achter beide stellingen. Alleen denk ik wel dat we gedacht hebben dat we nu verder zouden zijn, en we zijn niet heel veel verder.

Dus wat die tweede betreft, de creatie van helden, ik ben heel erg betrokken geweest, en nog steeds, bij de oprichting van het nationaal slavernijmonument in het Oosterpark in Amsterdam en de oprichting van het slavernij instituut daar in de buurt. Daar heb ik gemerkt hoezeer je ook als wetenschapper vaak voor de troepen uitloopt. Dat heel veel mensen, met name Surinaamse en Antilliaanse, juist nu heel erg behoefte hebben aan helden en nog helemaal niet toe zijn, en dat klinkt heel paternalistisch, zo bedoel ik dat niet, aan *debunking* van helden en het relativeren en nuanceren en vooral de menselijke kant daarvan inzien. Wat dat betreft loopt het wetenschappelijk onderzoek totaal niet parallel met wat je zou kunnen noemen het collectieve historische bewustzijn.

Bij grote groepen Surinamers en Antillianen is datgene wat in de wetenschap gebeurt totaal nog niet doorgedrongen. In schoolboekjes trouwens ook voor grote delen nog niet. Die creatie van zwarte helden, daar zijn we nog volop mee bezig.

Ik sta nog steeds heel erg achter die stelling. Ik hoop wel dat er een moment aanbreekt, en dat hoort bij de psychische dekolonisatie, dat we daar ook weer aan voorbij kunnen en dat we door die monolithische helden en boeven heen kunnen en de mensen in de geschiedenis wat meer kunnen laten zien. Wat ik in mijn eigen werk voortdurend doe. Ik probeer dat juist naar een groot publiek toe te brengen door middel van heel veel lezingen en optreden in de media. Ook door wat meer populaire publicaties aan de man te brengen.

Wat gebeurde er na de promotie? Je bent toen in Rotterdam terechtgekomen?

Ik zat al in Rotterdam. Sinds 1985 werk ik daar, eerst op tijdelijke aanstellingen en vanaf mijn promotie in vaste dienst. Ik ben er cum laude gepromoveerd, dat werd ook erg gewaardeerd. Het was een extra aansporing om mij vast in dienst te nemen. Ik zat daar met Michiel Baud en Willem van Schendel. Peter Geschiere was toen nog parttime hoogleraar daar. Om een heel lang verhaal kort te maken, wij samen vormden de afdeling. Die heette toen nog AGMET, Geschiedenis van agrarische metropolitane samenlevingen. Dat heeft heel lang AGMET geheten totdat vanuit pr-overwegingen besloten werd om daar maar Geschiedenis van Niet-westerse samenlevingen van te maken. Dat valt toch iets makkelijker uit te leggen dan agrarisch metropolitair.

Dat is dus een van de weinige plekken in Nederland, naast de VU en in zekere zin Leiden, waar niet-westerse geschiedenis een van de hoofdvakken, een van de drie dragende vakken van de geschiedenisopleiding is. Dus in Rotterdam is het Geschiedenis van de Industriële samenlevingen, Preïndustriële samenlevingen en Niet-westerse samenlevingen. Het is een van de dragers van de opleiding. Dat heb ik van begin af aan altijd heel erg leuk gevonden, dat het echt een serieus vak is. Je kunt aan alle universiteiten wel iets doen aan niet-westerse geschiedenis, maar het is toch vaak een beetje in de marge. Of zoals in Leiden, daar heet het dan Geschiedenis van de Europese expansie. Dat is toch een wat andere benadering. De Geschiedenis van de Europese expansie én de reactie daarop, dus twee kanten, maar er is toch wel enig verschil met Rotterdam waar geprobeerd wordt wat meer in de niet-westerse wereld te gaan staan en van daaruit naar de geschiedenis te kijken. Dus wat minder vanuit Europa.

268

Je bent daar in 1991 benoemd tot hoogleraar?

Nee, in 1995 was er opeens een gigantische leegloop, want inmiddels was Willem van Schendel hoogleraar aan de UvA geworden, Michiel Baud werd hoogleraar in Leiden en vervolgens heb ik als een soort interim crisismanager twee jaar die vakgroep geleid. In 1997 ben ik formeel tot hoogleraar benoemd in de Geschiedenis van Niet-westerse samenlevingen.

Inmiddels heeft zich alweer een verandering voorgedaan, want sinds kort werk ik nog maar één dag als hoogleraar in Rotterdam en werk ik drie dagen als conservator bij het Tropenmuseum.

Wat doe je daar precies?

In Rotterdam is mijn leerstoel niet meer Geschiedenis van Niet-westerse samenlevingen maar Geschiedenis van het Latijns-Amerikaans-Caraïbisch gebied en dat is ook mijn gebied als conservator bij het Tropenmuseum.

Wat is je taak? Tentoonstellingen maken?

Dat is altijd het eerste wat mensen denken. Dat is ook wel logisch, maar wat dat betreft is er heel veel veranderd in de museale wereld. Tegenwoordig worden bij heel veel grote musea, het Tropenmuseum hoort daarbij, tentoonstellingen door tentoonstellingsmakers gemaakt. De conservator is er eigenlijk meer voor het aanleveren van ideeën en concepten voor tentoonstellingen, de inhoud, maar vooral ook, en dat is wat er bij het Tropenmuseum heel erg gebeurt, het museum terugbrengen naar de wetenschap. Mijn functie gaat dus vooral om het doen van wetenschappelijk onderzoek. En het klinkt heel cynisch of paradoxaal, maar ik heb mijn aanstelling in Rotterdam teruggebracht tot één dag, om weer toe te komen aan de wetenschap. Dat doe ik dan in het museum. Ik merk het nu al, na een paar weken. Ik kom daar gewoon meer aan onderzoek toe.

Betekent dit dat de mensen die daar werken, of die tentoonstellingsmakers, met vragen bij je komen, of zijn het toch ook grotere projecten waar je aan werkt en die je min of meer willekeurig, dus los van de vraag van het museum, hebt gekozen?

Zij hebben mij binnengehaald omdat zij heel erg graag mijn expertise op het gebied van de geschiedenis van de slavernij en Afro-Amerika binnen wilden krijgen.

269

Dus daar stellen ze je vragen over?

Ja, ik kan gewoon zelf onderzoeksprojecten en tentoonstellingen voorstellen en dan gaan wij er met elkaar over praten wat we daarvan kunnen realiseren.

En dat zojuist door jou genoemde paradoxale, hoe is dat zo gegroeid?

De praktijk is dat je je onderzoek zo'n beetje in je kruimels vrije tijd doet. Dat is het nadeel van een kleine faculteit, met weinig hoogleraren. Dat betekent dat je buitensporig veel managementachtige dingen moet doen. En daar werd ik niet vrolijk van. Om het heel simpel te zeggen.

Je was de hele dag aan het regelen?

Ja, en mijn vrees, wat tot op de dag van vandaag erg bewaarheid is, is dat dat alleen maar toeneemt en dat je alleen maar meer vervelende rapporten zit te schrijven voor ambtenaren die er verder toch niet naar kijken. Binnenkort krijgen we visitatie en daar zijn we met zijn allen anderhalf jaar mee bezig geweest, en we hebben vijf zulke rapporten geschreven voor zelfstudie en andere onzin.

Dat was je goed zat!

Goed zat, en ik werd er helemaal somber van! Ik was totaal het plezier in mijn vak kwijt. Dat hoop ik nu weer heel erg terug te krijgen.

Zojuist kwam al even de economische geschiedenis ter sprake. Als ik in je CV kijk, dan krijg ik sterk de indruk dat je belangstelling voor de geschiedbeoefening wat aan het verdwijnen is. Wat komt daar dan voor in de plaats?

Zoals ik al zei, mijn belangstelling is sowieso altijd al heel erg naar de sociaal-economische geschiedenis gegaan. De sociale kant daarvan heeft voor mij vanaf het begin af aan vooropgestaan. Meer en meer is het sociaal-culturele geschiedenis geworden, maar de economische kant, de kwantitatieve kant, het tellen, zal ik nooit kunnen nalaten. Dat blijft voor mij een soort houvast. Je kunt heel veel beweren en heel veel over cultuur zeggen, maar de sociaal-economische inbedding daarvan, die blijft voor mij toch wel altijd heel erg belangrijk om een cultuur te kunnen plaatsen. Dus in die zin zal ik de sociaal-economische invalshoek nooit helemaal los laten, maar ik ben wel veel meer de kant van de cultuur opgeschoven.

Dat zie ik ook aan je onderzoeksprojecten die je hebt gerealiseerd. Daar kunnen we misschien zo nog even op terugkomen. Maar nu even in het algemeen: zie je nog wel een rol voor de economische geschiedenis betreffende de niet-westerse samenlevingen?

270

Ja, absoluut!

Dus er valt voor economisch-historici nog wel wat te doen, alleen jij zal het niet zijn?

Het is maar hoe je het bekijkt. Ik zou nog steeds heel graag eens een keer een culturele geschiedenis van de koffie willen schrijven. Dat is al een oud plan, en misschien doe ik dat ook nog wel eens een keer. Maar dat kan niet zonder ook een economische geschiedenis van de koffie in het Caraïbisch gebied te schrijven. Maar juist het grensgebied, of de overlap tussen die twee, of datgene waar ze elkaar beïnvloeden, dat vind ik het meest interessante. Ik vind het heel erg interessant uit te zoeken hoe koffieplantages werkten, hoe de arbeid geregeld was etcetera, maar ik kan het niet meer onderzoeken zonder ook niet op zoek te gaan naar liedjes over koffie of de orale traditie van de koffiewerkers, of de koffieslaven.

Het is een soort integrale geschiedenis die je voorstaat? Je hebt een thema en dat laat je van een aantal kanten zien?

Ja, en dat in vele opzichten. Ik ben meer en meer toegegroeid naar een geschiedbenadering die zoekt naar, wat ik dan maar noem, de meerstemmigheid in de geschiedenis. Dat betekent dat je zowel vanuit de economische als vanuit de culturele als vanuit een noem maar op hoek kijkt.

De economische geschiedenis is dus helemaal niet passé, maar opgenomen in een bredere studie.

Bij mij in ieder geval wel.

Zit dat ook in je huidige onderzoeksthema's: Names and Naming, slavenemancipatie in Suriname, de Antillen en Nederland, cultureel erfgoed, slavernijverleden, genealogie van Latijns-Amerika en Caraïbisch gebied, connectie Tropenmuseum, globalisatie, cultural image, Aziaten in Afrika, changing culture of Asia. Het komt je allemaal bekend voor?

Ja, gelukkig wel. Toegegeven, dat project *Names and Naming*, daar zit die economische component nauwelijks in. Dat gaat inderdaad over processen van identiteitsvorming en identiteitsverandering onder Afro-Caraïbiërs, aan de hand van het meest grijpbare, namelijk hun naam en hoe ze zichzelf noemen en hoe ze genoemd worden. Van toen tot nu. Daar zit het economische eigenlijk het minst in, maar bij alle andere zit het er allemaal wél in. Een voorbeeld hiervan is het project dat we net gekregen hebben van NWO. Veroverd moet je misschien tegenwoordig zeggen. Dat wordt een promotieonderzoek van iemand die gaat kijken naar nieuwe vormen van erfgoedbeleving en erfgoedbeheer, aan de hand van erfgoed van het slavernijverleden in het Caraïbisch gebied en in West-Afrika. Laat ik zal maar zeggen de 'vertoeristing' en 'entertainmenting', als je dat kunt zeggen van het slavernijverleden.

Wat daar in lokale gemeenschappen mee gebeurd is, daar zit heel duidelijk een economische component aan. Ik ben in het afgelopen najaar uitgebreid in Elmina geweest in Ghana, het oude Nederlandse slavenfort en de hoofdplaats van de WIC. Daar is een heel project aan de gang waarin wordt gerestaureerd en allerlei historische projecten worden opgezet, gecombineerd met wat we in ontwikkelingstermen *community development* noemen. Dat is heel duidelijk ook een economisch verhaal. Daar gaat die promovendus ook naar op zoek.

Mijn onderzoeksproject over de viering, of de herdenking, van de afschaffing van de slavernij tussen 1863 en nu, daar zit ook heel duidelijk een economische component aan, omdat de eerste juli, de herdenking, door heel veel groepen wordt gebruikt en wel juist in hun sociaal-economische emancipa-

tie of juist als podium voor economische achterstelling, althans gevoelde, beleefde achterstellingen in het Caraïbisch gebied.

Je neemt nogal wat hooi op je vork, want het zijn heel wat thema's die je zo aanstipt. Maar daar heb je nu ook flink de tijd voor, want zoveel dagen in de week beschermd onderzoek, velen zullen je benijden!

Ik zal niet zeggen: dat mag ik hopen. Ik vind het zelf in ieder geval erg prettig. Ik moet eerlijk zijn: natuurlijk is er in die conservatorfunctie ook allerlei bureaucratie en overleg, maar ik krijg inderdaad meer ruimte om onderzoek te doen. Die herdenking van de afschaffing, dat wordt echt een groot project, dat is het nu al in mijn onderzoek. En dat wordt zeker ook een tentoonstelling en het wordt een samenwerkingsproject met landen in het Caraïbisch gebied en Brazilië.

Hoe groot is nu die groep historici die zich met Suriname bezighoudt? Zie je daar nog een bepaalde ontwikkeling? Groeit het historisch onderzoek, ook in Suriname zelf?

272

Ja en nee. Het onderzoek naar de Antillen staat in de kinderschoenen. Er is heel erg weinig aan gedaan. Op economisch gebied eigenlijk nog het meest: wat traditionele koloniale economische geschiedenis, maar voor de rest is daar nog een *mer à boire* aan onderzoek te doen. Over Suriname is veel meer onderzoek gedaan, zowel door Nederlandse historici en antropologen, als door Surinaamse historici en antropologen en een aantal Amerikanen. In Suriname groeit het aantal historici niet echt. Er is alleen maar een lerarenopleiding geschiedenis en geen universitaire opleiding. Daarvoor moeten we toch weer naar Nederland toe.

Het gaat economisch al heel lang niet goed met Suriname. Dan moet je geen historicus worden als je wil overleven in een land met honderden procenten inflatie. Dat valt nu weer mee, die inflatie, maar dat was het een tijd lang. Dus de weinige historici die er waren, deden er allemaal dingen naast en kwamen niet aan onderzoek en publiceren toe. In Nederland zie je toch een beetje hetzelfde. Ik vind de aanwas van jonge Surinaamse en Antilliaanse historici eigenlijk droevig stemmend. Ik had gehoopt dat dat er inmiddels meer zouden zijn. Maar het is een beetje zoals met alle migrantenkinderen: die kiezen in deze fase van hun emancipatie, zo zou je kunnen zeggen, toch eerder voor de wat hardere carrièrevakken dan voor minder carrièerechte studies.

Er ligt dus ook nog een taak, een opvoedingstaak voor ons, om te proberen mensen te interesseren voor hun eigen geschiedenis. Of gaat dat te ver?

Misschien. Ik zou het ook niet erg vinden als zij zich juist heel erg met de Nederlandse geschiedenis zouden bezighouden. Het kan alleen maar gezond zijn als Turkse en Marokkaanse historici hun licht laten schijnen over Nederland. Anders blijft iedereen toch in zijn eigen hokje en dat werkt minder bevruchtend.

